

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
"ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР"
ФАКУЛТЕТ "МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И
АДМИНИСТРАЦИЯ"
КАТЕДРА "АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ И
ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ"

ХАСАН ОНУР ДЕМИР

ПОЛИТИКАТА ЗА СИГУРНОСТ НА БАЛКАНИТЕ
СЛЕД СТУДЕНАТА ВОЙНА

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
Професионално направление 3.3. „Политически науки“,
докторска програма „Политология“

Научен ръководител:
доц. д-р Калоян Кирилов Смилков

ВАРНА

2022 г

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
"ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР"
ФАКУЛТЕТ "МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И
АДМИНИСТРАЦИЯ"
КАТЕДРА "АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ И
ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ"

ХАСАН ОНУР ДЕМИР

ПОЛИТИКАТА ЗА СИГУРНОСТ НА БАЛКАНИТЕ
СЛЕД СТУДЕНАТА ВОЙНА

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
Професионално направление 3.3. „Политически науки“,
докторска програма „Политология“

Научен ръководител:
доц. д-р Калоян Кирилов Смилков

Рецензенти:
проф. д.ик.н. Владимир Стефанов Чуков
проф. д.п.н. Минчо Христов Куминев

ВАРНА

2022 г

Дисертацията е обсъдена и отнесена за защита пред научното жури на катедра „Администрация, управление и политически науки“ на Факултет „Международна икономика и администрация“ Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

Дисертацията съдържа 208 страници и се състои от увод, три глави, заключение и списък с литература. Съдържанието на всяка глава е разделена на отделни параграфи, като в края на всяка глава са направени конкретни изводи. Списъкът с литературата се състои от 292 заглавия на английски, турски и български език.

Автор на дисертацията е докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Администрация, управление и политически науки“ на Факултет „Международна икономика и администрация“, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

Защитата на дисертацията пред научното жури ще се проведе на 30 септември 2022 г. в 15,00 ч. в заседателната зала на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“. Материалите по защитата са достъпни в кабинет 204 във ВСУ „Черноризец Храбър“ и на сайта www.vfu.bg, раздел „Докторантура“.

I. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Въведение

Балканите запазват стратегическото си значение през всеки период от историята, а региона е геополитически „прекрояван“ в съответствие с промените в международната конюнктура. Миграционните, транспортните и търговските пътища на Балканите са с особена география. Те са важни както в миналото, така и днес. Поради своето геополитическо и стратегическо разположение, стабилността и сигурността на Балканите е от ключово значение не само за страните от региона, но и за Европа и Азия.

След Студената война, Балканите стават свидетели на етнически конфликти, вълни от миграции и политически кризи. Една от големите причини за това е вакуумът във властта, който настъпва след разпадането на Източния блок. Репресивната държавна структура, съществувала през периода на Студената война, оставя на мястото си слаби държавни структури. Разнородната етническа формация в региона и нарастващият национализъм предизвикват конфликти и несигурност.

Националистическите движения, които се възползват от вакуума на властта, след разпадането на Източния блок се засилват. Гражданската война в Югославия и последвалите конфликти дестабилизируют региона и се превръщат в заплаха за сигурността на Европа. Срещу проблемите, които могат да възникнат от Балканите, ЕС се нуждае да намали напрежението, като предложи перспектива за членство на балканските страни, гарантирайки стабилност, мир и икономическо развитие в региона. Освен това международни участници като САЩ и НАТО се намесват в региона, за да сложат край на конфликтите и се опитват да интегрират страните от бившия източен блок със Запада икономически, политически и социално.

Фокусът на докторантската дисертация е върху актуалните проблеми на развитието на *Балканския подкомплекс* на регионално и държавно ниво, като се използват нови данни от първични и вторични източници. Тя използва **теорията на регионалния комплекс за сигурност (RSCT)**, за да проследи прехода на балканския подкомплекс от регион с предимно слаби тенденции на взаимозависимост към регион на предимно хармония и сътрудничество.

Актуалността на темата на дисертацията се обуславя от необходимостта от подобряване на дефиницията за Балканския регионален подкомплекс за сигурност, зоради развитието на Балканите на регионално и държавно ниво. По-специално, това е уместно по отношение на засилването на рационалността на отношенията за сигурност на Балканите след Студената война, от една страна, а от друга поради липсата на сериозни изследователски и приложни разработки за научно обосновано разкриване на взаимозависимостта на сигурността между балканските страни.

2. Обект и предмет на изследването

В тази дисертация, сигурността на Балканите след Студената война и зависимостта от сигурността между балканските държави се анализират в рамките на политиките на външните участници. Темата е определена с цел да допринесе за изследването на въздействието на ЕС и НАТО, които се разглеждат като основни участници в сигурността, върху динамиката на сигурността в региона; за запълване на пропуските в изследванията за трансформация на сигурността на Балканите; и да се даде разбиране за различията в трансформацията на Балканите.

3. Изследователски проблем

Тезата отговаря на проблемите по следния начин: Повишила ли се е взаимната зависимост от сигурността в подкомплекса за сигурност на Балканите след падането на комунизма? Какви са инструментите, използвани от световните участници, за да гарантират сигурността на Балканите? Какви са границите на Балканския регионален комплекс за сигурност? Какъв е приносът на световните участници в ситуацията със сигурността на Западните Балкани?

4. Тезата на автора

Теза на автора, че съществува засилване на националистическите движения, възползващи се от вакуума на властта, който се появи след разпадането на Източния блок. Гражданската война в Югославия и последвалите конфликти дестабилизируют региона и го превръщат в заплаха за европейската

сигурност. Срещу проблемите, които могат да възникнат на Балканите, ЕС възнамерява да намали напрежението, като предложи перспектива за членство на балканските страни, гарантирайки стабилност, мир и икономическо развитие в региона. Освен това международни участници като САЩ и НАТО се намесват в региона, за да сложат край на конфликтите и се опитват да интегрират страните от бившия Източен блок със Запада икономически, политически и социално. Това увеличава взаимозависимостта на сигурността в подкомплекс за сигурност „Балкан“.

5. Цел и задачи на дисертацията

Това проучване има за цел: **посочване промяната в динамиката на сигурността чрез изследване на трансформативната сила на НАТО и ЕС на посткомунистическите Балкани и ролята на външните участници, гарантиращи мира и стабилността на регионално и държавно ниво в Западните Балкани.** Освен това, изследването се опитва да покаже нарастване на взаимната зависимост в областта на сигурността между балканските страни от 1991 г. По този начин се представя по-добро разбиране на трансформацията на ситуацията със сигурността на Балканите от 1991 г. насам. Освен това се прави опит да се обяснят различията между балканските държави, които положили усилия в това отношение, както и ролята на външните участници в превръщането на Балканите в по-стабилно и по-безопасно място след падането на комунизма.

В първа глава теоретичната и концептуалната рамка е обяснена подробно. Даден е смисълът на понятието сигурност и дискусиите в литературата. Развитието на изследванията по сигурността от тяхното раждане до наши дни и тяхното място в литературата са разгледани в този раздел. Освен това, преди да бъдат обяснени подробно RSCT и секюритизацията, които формират теоретичната основа на разработката, се дава информация за региона, регионализма и регионалната сигурност.

Във втора глава на дисертацията, след като се даде информация за произхода на името „Балкан“ и географията на Балканите, се подчертава геополитическото значение на Балканите. Разгледан е като регионален комплекс за сигурност на Балканите. И

накрая, политиките за разширяване на ЕС и НАТО са анализирани в контекста на тяхното въздействие върху региона.

В трета глава фокусът е върху региона на Западните Балкани. След дефиницията на Западните Балкани са споменати конфликтите, възникнали в региона след Студената война. Тези конфликти са и в основата на днешните заплахи за сигурността. След това се включват дейностите на външни участници, които искат да намалят напрежението в региона. В този контекст се анализира политиката на ЕС в Западните Балкани и нейното въздействие върху сигурността на региона.

В заключителната глава се оценява динамиката на комплекса за сигурност на Балканите в контекста на RSCT и се поставят под съмнение успехите на външни актьори като ЕС и НАТО в региона.

6. Методология на изследването

В тази работа теорията на регионалния комплекс за сигурност (RSCT) се използва за описание на промяната в ситуацията със сигурността на Балканите, която предоставя обширна рамка за анализиране на променящата се динамика на сигурността във времето. RSCT предоставя всеобхватна рамка за анализиране на развитието на регионалната сигурност от гледна точка на сигурността и поради факта, че RSCT се фокусира единствено върху сигурността, предлага управляема и ясна гледна точка по въпросите на регионалната сигурност.

Теорията за RSCT предлага на изследователите колоквиум за взаимозависимостта на сигурността и предоставя инструментите за изследване на процесите на създаване, еволюция на регионите на практика. Освен това той предоставя рамка за изследване на взаимовръзката на външните и вътрешните фактори в развитието на секторите за сигурност.

За постигане на поставените цели се използват методи за проследяване на процесите и изследване на казуси. Проследяването на процесите се прилага, за да се проследи прехода на Западните Балкани от нестабилен и обзет от войни регион, наричан на езика на RSCT като регионална конфликтна формация, към ставане част от европейската общност за сигурност. Този метод е полезен и за изследване на еволюцията на политиките на ЕС и НАТО към Балканите. Тъй като е полезен инструмент за правене на причинно-

следствени изводи в исторически поредици от събития, той е бил използван за анализ на въздействието на исторически събития на Балканите (разпадане на Югославия, криза в Косово, интервенции на НАТО, разширяване и др.).

Методът на изследване, който е един от широко използваните изследователски дизайни в областта, се използва за изследване на въздействието на външните сили върху динамиката на сигурността на Западните Балкани. При анализ на случаите данните се събират чрез единицата за анализ, определена около изследователския проблем. Въздействието на външните сили върху промяната на динамиката на сигурността на Западните Балкани във времето е анализирано задълбочено с помощта на събраните данни. Данните, използвани за анализа, са получени от различни първични и вторични източници като официални документи, доклади, книги, научни статии. Чрез използването на метода за проследяване на процеси беше направен опит да се идентифицира интервениращият причинно-следствен процес между независима променлива (интервенции и политики спрямо Балканите) и резултата от зависимата променлива (трансформация на динамиката на сигурността) в случая.

7. Ограничения на проблемния обхват на докторската дисертация

RSCT предполага, че динамиката в сигурността на регионален комплекс за сигурност може да бъде повлияна от политически, икономически, социални и сектори за сигурност. Разнообразният набор от взаимоотношения както вътре, така и между единиците, които включват комплекс за сигурност, създават това. Тъй като това изследване е фокусирано предимно върху сигурността и политиката, може да се направи подробно проучване на социално-икономическите или други отношения на звената в рамките на комплекса за сигурност.

Това изследване анализира балканския подкомплекс за сигурност и политиките към него с **холистичен подход**. Целта на това е изследването да се направи по-управляемо и да се гарантира, че фокусът на изследването не е разпръснат. Следователно анализът на индивидуалната или взаимната динамика на сигурността на звената от подкомплекс за сигурност „Балкан“ не е включен в тази дипломна работа.

Друго важно ограничение беше пандемията от COVID-19, която се появи по време на изследователския процес. Заради пандемията възникнаха различни проблеми по отношение на пътуването и достъпа до информация.

II. РАЗМЕР И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията е структурирана във въведение, три глави, заключение и общо 208 страници. Основният текст съдържа 2 таблици и карта. Списъкът с литературата се състои от 292 източника – английски, български, турски, чуждестранни и интернет източници.

Съдържание

Автореферат

Списъкът на съкращенията

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Аналитична рамка
2. Изследователски проблеми
3. Научният метод и целта на изследването
4. Структура на тезата
5. Принос и ограничения на изследването

ГЛАВА I

КОНЦЕПТУАЛНА И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА

1.1. КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА

1.1.1. Концепция за сигурност

1.1.2. Историческото развитие на изследванията на сигурността

1.1.3. Концепции за регион, регионализъм и регионална сигурност

1.2. ТЕОРЕТИЧНА РАМКА

1.2.1. Теория на регионалния комплекс за сигурност (RSCT)

1.2.2. Секюритизация

ГЛАВА II

БАЛКАНСКИЯТ РЕГИОНАЛЕН ПОДКОМПЛЕКС ЗА СИГУРНОСТ

2.1. Преглед на Балканите

2.1.1. Име на „Балканите” и структурата на Балканите

2.1.2. Геополитическо значение на Балканите

2.1.3. Динамика на сигурността на Балканите

2.2. Роля на външните участници в трансформацията на динамиката на сигурността на Балканите

2.2.1. Ролята на ЕС

2.3.1. Ролята на НАТО

ГЛАВА III

ЗАПАДНИ БАЛКАНИ

3.1. Определение за "Западни Балкани"

3.2. Кратка история на конфликтите в Западните Балкани

3.2.1. Гражданска война в Югославия

3.2.2. Косовската криза

3.2.3. Конфликтът в Северна Македония

3.2.4. Отделяне на Черна гора

3.2.5. Независимост на Косово

3.3. ЕС и Западните Балкани

3.3.1. Западните Балкани

3.3.2. Интеграцията на Западните Балкани в ЕС за сигурността на Европа

3.4. Промяна на ситуацията със сигурността на Западните Балкани от 1991 г

3.5. Ролята на външните сили в промяната на ситуацията със сигурността на Западните Балкани

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

III. РЕЗЮМЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

ВЪВЕДЕНИЕ

В епохата след Първата световна война, теорията на международните отношения се очертава като ново предезвикателство, а идеите се развиват, за да предотвратят повторение на подобна „Велика война“. През този период институциите, подобно на Обществото на народите, които са създадени на основата на идеята за осигуряване на международен мир и сигурност, се превръщат в място, където започват да се обсъждат концепции и усилия като „Международна сигурност“.

Изследването на сигурността като подотрасъл в рамките на международни отношения започва да се развива, особено след Втората световна война. В биполярната световна система, която беше оформена от САЩ и СССР, беше определен подход в съответствие с основните възприятия за сигурност на тази система. Най-отличителната черта на периода е, че изследванията по сигурността са само „държавно-центрирани“ и в този смисъл те се изучават в рамките на националната сигурност.

След края на Студената война и прехода от биполярна система към еднополярна, проучванията за сигурността започват да се преразглеждат и оценяват чрез ефекта на глобализацията. През този период се появяват нови области на сигурността: политическа, икономическа, социална и екологична сигурност, като се надхвърля военната сигурност, която се свързва предимно със сигурността в традиционния смисъл. Нещо повече, понятието „държавна сигурност“ или национална сигурност, което е основен параметър на традиционното възприятие за сигурност, е задълбочено и

диверсифицирано на равнищата „индивидуална сигурност, регионална сигурност, глобална сигурност”.

Копенхагенското училище допринесе с важни концепции и подходи в теорията на международните отношения. Най-важните от тях са подходът на секторния анализ, секюритизацията и теорията на регионалния комплекс за сигурност (RSCT). Теорията на регионалния комплекс за сигурност, която формира централната инфраструктура на изследването, предостави по-удобна възможност за анализ на проблемите на сигурността в периода след Студената война. В рамките на тази теория светът е географски разделен на регионални комплекси за сигурност **и се оценява и анализира вътре в тях**. По този начин въсъщност евроцентричната структура на традиционните подходи за сигурност е надскочена, като се вземат предвид съществените характеристики на регионалните подсистеми, които не са били включени в проучванията за сигурността до 90-те години. Най-значимото от тези произведения е *„Региони и сили: структурата на международната сигурност“*, съвместна работа на Бари Бюзан и Оле Уейвър, едни от водещите фигури на Копенхагенското училище, публикувана през 2003 г. В тази работа, двата подхода за регионалните комплекси за сигурност и теорията за секюритизация бяха смесени и с актуализацията на RSCT и бяха направени анализи на различни подсистеми за различни региони на света.

Основен предмет на изследването са отношенията за сигурност на Балканите в ерата след Студената война в рамките на Теорията на регионалния комплекс за сигурност, която е една от водещите разработки на Копенхагенската школа. 90-те години бяха период, в който Студената война приключи и социалистическите режими се сриниха. В тази епоха балканските страни и общества преминаха през процес на радикална промяна и трансформация. Подобни революционни събития засегнаха дълбоко междудържащите отношения в региона и доведоха до появата на нови и актуални проблеми.

През последните три десетилетия Балканите, особено Западните Балкани, се трансформираха от разкъсан от война регион в по-мирен и по-безопасен регион. Преходът от конфликт към стабилност в динамиката на регионалната сигурност е повлиян от пряката намеса на международната общност и външни участници. Усилията на САЩ и Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО), които сложиха край на гражданските войни през

90-те години и политиките на Европейския съюз (ЕС), който се опита да насочи региона към серия от реформи, въздейства като лост в този процес на промяна.

1. Аналитична рамка

В тази работа **Теорията на Регионалния Комплекс за Сигурност (RSCT)** се използва, като предоставя обширна рамка за анализиране на променящата се динамика в сигурността. Тази теория е разработена, за да запълни празнината между държава и система, чийто анализ е недостатъчен поради факта, че сигурността е сложно понятие. RSCT предоставя всеобхватна рамка за анализиране на развитието на регионалната сигурност от гледна точка на сигурността. Освен това, поради факта, че RSCT се фокусира единствено върху сигурността, тя предлага управляема и ясна перспектива по въпросите на регионалната сигурност. Теорията предлага на изследователите колоквиум за взаимозависимостта на сигурността и предоставя инструментите за изследване на процесите за създаване и еволюция на регионите. Динамиката на сигурността в Западните Балкани претърпя големи промени след падането на комунизма под влиянието на външни участници. Това изследване има за цел да разкрие ролята на ЕС и НАТО в тази промяна чрез прилагане на идеите, предоставени от RSCT в региона.

Отношенията между балканските страни бяха изследвани като част от анализа на регионално ниво. Анализът на глобално ниво, според терминологията на RSCT, разглежда влиянието на глобални участници, действащи на Балканите като една „суперсила“, САЩ и две „велики сили“, Русия и ЕС, върху регионалната сигурност. Като се има предвид предмета на това изследване, специално внимание се отделя на ЕС. Влиянието на Русия и САЩ обаче няма да бъде пренебрегнато. Двете останали велики сили, Япония и Китай, често бяха изключени от анализа поради ограниченото им взаимодействие с него. Също така, проучването включва ролята на Турция в региона, която е категоризирана като страна „*изолатор*“ според RSCT.

Друга важна характеристика на RSCT е, че предоставя рамка за изследване на взаимовръзката на външните и вътрешните фактори в развитието на секторите за сигурност. Конкуренцията на глобално ниво може да повлияе на динамиката на регионалната

сигурност. Външното влияние на глобални участници може да засили съществуващото съперничество. RSCT обаче поставя по-голям акцент върху регионалния контекст, така че вниманието на изследователите да бъде привлечено към по-ниски нива на анализ.

Друга причина, поради която RSCT е подходящ за това изследване е, че позволява гъвкаво използване и използване на свободна аналитична рамка. RSCT предоставя възможност на изследователите да разработят подходи, базирани на специфични за региона характеристики. Той подкрепя изследователите да използват индуктивен метод. Той също така позволява на изследователя да дефинира елементи на RSCT при описване на напредъка на комплекса за сигурност.

2. Изследователски проблеми

Въпросите на изследването, на които се очаква да се отговори, са както следва:

Нараства ли взаимната зависимост от сигурността в Балканския подкомплекс за сигурност след рухването на комунизма?

Какви са инструментите, използвани от световните участници, за да гарантират сигурността на Балканите?

До каква степен политиката и дейностите на ЕС за разширяване допринесоха за гарантиране на сигурността на Балканите?

До каква степен политиката и дейностите на НАТО за разширяване допринесоха за гарантиране на сигурността на Балканите?

Какъв беше приносът на глобалните участници в ситуацията със сигурността на Западните Балкани?

3. Научният метод и целта на изследването

Дисертацията се фокусира върху региона на Балканите и отношенията за сигурност в него след края на Студената война. Подробно се разглеждат отношенията в областта на сигурността с акцент върху конфликтите на Балканите и влиянието на външните

участници върху региона. Националистическите движения, които се възползваха от вакуума на властта, който се появи след разпадането на източния блок, се засилиха. Гражданската война в Югославия и последвалите конфликти дестабилизираха региона и се превърнаха в заплаха за сигурността на Европа. Срещу проблемите, които могат да възникнат от Балканите, ЕС иска да намали напрежението, като предложи перспектива за членство на балканските страни, гарантирайки стабилност, мир и икономическо развитие в региона. Освен това международни участници като САЩ и НАТО се намесиха в региона, за да сложат край на конфликтите и се опитаха да интегрират страните от бившия източен блок със Запада икономически, политически и социално. Това увеличи взаимозависимостта на сигурността в подкомплекс за сигурност „Балкан“.

Темата е определена, за да допринесе за изследването на въздействието на ЕС и НАТО, които се разглеждат като основни участници в сигурността, върху динамиката на сигурността в региона, за запълване на пропуските в изследванията за трансформация на сигурността на Западните Балкани, и да се даде разбиране на различията в трансформацията в случая със Западните Балкани. Това проучване има за цел да посочи промяната в динамиката на сигурността чрез изследване на трансформативната сила на НАТО и ЕС на посткомунистическите Балкани и ролята на външните участници, гарантиращи мира и стабилността на регионално и държавно ниво в Западните Балкани. В допълнение, това изследване има за цел да покаже нарастване на взаимозависимостта в областта на сигурността между балканските страни от 1991 г. По този начин ще бъде представено по-добро разбиране на трансформацията на ситуацията със сигурността на Балканите от 1991 г. насам. Освен това ще се опита да се обяснят различията между балканските държави, които положили усилия в това отношение, както и ролята на външните участници в превръщането на Балканите в по-стабилно и по-безопасно място след падането на комунизма.

За да се постигнат тези цели, се използват методи за проследяване на процеси и изследване на казуси. Проследяването на процесите се прилага, за да се проследи прехода на Западните Балкани от нестабилен и обзет от войни регион, наричан на езика на РССТ като регионална конфликтна формация, към ставане част от европейската общност за сигурност. Този метод е полезен и за

изследване на еволюцията на политиките на ЕС и НАТО към Балканите. Тъй като е полезен инструмент за правене на причинно-следствени изводи в исторически поредици от събития, той е бил използван за анализ на въздействието на исторически събития на Балканите (разпадане на Югославия, криза в Косово, интервенции на НАТО, разширяване и др.).

Методът на изследване на казуса, който е един от широко използваните изследователски дизайни в областта, се използва за изследване на въздействието на външните сили върху динамиката на сигурността на Западните Балкани. При анализ на случаите данните се събират чрез единицата за анализ, определена около изследователския проблем. Въздействието на външните сили върху промяната на динамиката на сигурността на Западните Балкани във времето е анализирано задълбочено с помощта на събраните данни. Данните, използвани за анализа, са получени от различни първични и вторични източници като официални документи, доклади, книги, научни статии. Чрез използване на метода за проследяване на процеси беше направен опит да се идентифицира интервениращият причинно-следствен процес между независима променлива (интервенции и политики спрямо Балканите) и резултата от зависимата променлива (трансформация на динамиката на сигурността) в случая.

4. Структура на тезата

Дисертацията е структурирана във въведение, три глави, заключение и общо 208 страници. Основният текст съдържа 2 таблици и карта. Списъкът с литература се състои от 292 източника.

5. Принос и ограничения на изследването

Дисертацията предоставя на RSCT нов контекст. RSCT е разработен в ерата след Студената война с цел създаване на световна карта на регионалните комплекси за сигурност и тяхното сравнение. Това илюстрира, че прилагането на RSCT към анализа, показва значителни промени в динамиката на неговата сигурност, за да проследи прехода на балканския подкомплекс от регион с предимно слаби тенденции на взаимозависимост към региона на предимно хармония и сътрудничество.

Освен това се поставя под въпрос подхода на Бюзан и Уейвър към дефинирането на балканския подкомплекс, като се твърди, че той е старомоден. Като се вземат предвид промените в региона от 2003 г., става ясно, че границите на балканския подкомплекс през целия изследван период най-вече съвпадат с региона, идентифициран в момента като *Западни Балкани*. Дисертацията изследва развитието на Балканския подкомплекс на регионално и държавно ниво, като се използват нови данни от първични и вторични източници.

В допълнение към приноса на изследването, има и някои ограничения. RSCT предполага, че динамиката на сигурността на регионален комплекс за сигурност може да бъде повлияна от политически, икономически, социални сектори за сигурност. Разнообразният набор от взаимоотношения както вътре, така и между единиците, които включват комплекса за сигурност, създават това. Тъй като това изследване е фокусирано предимно върху сигурността и политиката, може да се направи подробно проучване на социално-икономическите или други отношения на звената в рамките на комплекса за сигурност. Това изследване анализира балканския подкомплекс за сигурност и политиките към него с холистичен подход. Целта на това е да се направи изследването по-управляемо и да се гарантира, че фокусът на изследването не е разпръснат.

ГЛАВА I

КОНЦЕПТУАЛНА И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА

1.1. КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА

В този раздел обхватът на сигурността ще бъде анализиран, чрез преглед на дискусиите в литературата относно понятието сигурност. Освен това ще бъдат оценени и етапите на развитие, които проучванията за сигурност са показали през годините след появата му. Накрая, **концепцията за регионална сигурност**, която е изключително важна за изследването, ще бъде разгледана в светлината на съответната литература.

1.1.1. Концепция за сигурност

Думата сигурност произлиза от латинското „*sine cura*“, което означава „без грижа“. „Сигурността“ е създадена за първи път като „*securitas*“ от Цицерон и Лукреций, което означава философско и психологическо състояние на ума в западната традиция и се използва като основно политическо понятие в контекста на „*Pax Romana*“ от 1-ви век нататък. Сигурността обаче има друг произход, повлиян от Тукидид, като се започне от Томас Хобс и се третира концепцията за „сигурност“ във връзка с появата на авторитарната „супердържава“.

Днес сигурността се определя като липса от заплахи и опасности като цяло. Улман определя негативно сигурността като: „заплахата за националната сигурност е действие или последователност от събития, които заплашват драстично и за сравнително кратък период от време, да влошат качеството на живот на жителите на дадена държава или заплашват значително обхвата на политиката. Изборът, достъпен за правителството на държавата или за частни, неправителствени субекти (лица, групи, корпорации) в рамките на държавата“. Според Бут сигурността е отсъствието на заплахи, а еманципацията създава истинска сигурност. Уолтър Липман казва, че една нация е сигурна до степен, до която не е застрашена, да трябва да жертва основните ценности, ако иска да избегне войната, и е в състояние, ако бъде предизвикана, да ги поддържа чрез победа в такава война. Уейвър вярва, че сигурността е акт на говорене.

Концепцията за сигурност, дефинирана чрез военен и политически поглед през периода на Студената война, започна да се дефинира по-широко през 80-те и 90-те години и нейният обхват се разшири. Причината е, че концепцията за сигурност трябваше да бъде актуализирана, тъй като ежедневните заплахи за живота и благосъстоянието на повечето хора и нации са различни от това, което твърди традиционната тясна военна гледна точка. Бари Бюзън, допринесе за ново разширяване на концепцията за сигурност в началото на 90-те години, като определи сигурността като стремеж на държавите и обществата да избягват заплахи и способността да защитават своята независима идентичност и функционална цялост срещу враговете си. Бюзан представи петизмерно разбиране за сигурността под формата на военна,

политическа, икономическа, социална и екологична сигурност. Теориите, анализиращи концепцията за сигурност от различни аспекти, допринесоха за многоизмерността на концепцията през 90-те години. Днес концепциите за индивидуална, национална, регионална, международна, глобална сигурност, военна, политическа, социална, екологична, икономическа и човешка сигурност са част от тази многоизмерност.

1.1.2. Историческото развитие на изследванията на сигурността

Разделянето на периоди, което обикновено се използва в историческото изследване на сигурността в литературата, принадлежи на Болдуин. Той определя периода 1945-55 г. като период, в който се появява областта на изследванията за сигурност. Болдуин описва епохата 1955-65 г. като златния век на областта, както са отбелязали и други автори. Заявявайки, че третият период между 1965-80 г. е периодът, в който областта е била в упадък и почти е рухнала, Болдуин заявява, че от 80-те години е имало период както на възраждане, така и на поставяне под въпрос. Уолт, от друга страна, заявява, че за разлика от подхода на периодизация в други изследвания, има ренесанс в областта на изследванията на сигурността от средата на 70-те години на миналия век до края на Студената война.

Областта на изследванията на сигурността се появява през 40-те години, наречени „стратегически изследвания“ в САЩ. Първият период на изследванията по сигурността придобива тесен обхват и се фокусира повече върху военните въпроси. Основната причина за това е ядрената заплаха. В ранния период на проучванията за сигурността, изследователите се фокусираха единствено върху военни и политически въпроси. Сигурността е приета като една от другите цели и ценности на държавата, а не като основна цел на държавите. Освен това националната сигурност се разглежда, като цел на външната политика, която може да бъде постигната чрез военни и невоенни дипломатически инструменти и методи.

Периодът от средата на 50-те години на миналия век се счита за „златния век“ на изследванията на сигурността в литературата. През този период въпроси като заплахата от ядрена война, контрола върху ядрените оръжия и ограничената война бяха в дневния ред на областта, фокусирани върху проблема как трябва да се използват

ядрените оръжия за гарантиране на националната и международната сигурност. Усилията за справяне с този проблем доведоха до създаването на основополагащи изследвания за възпирането, принудата и ескалацията.

От средата на 60-те години на миналия век изследванията на сигурността навлизат в упадък. Една от причините за това е, че изследователите от първата вълна не успяха да обучат достатъчно последователи, а обучените предпочитаха да не останат в университетите. През този период изследователите се интересуват повече от горещата война във Виетнам. Освен това, поради нарастващата икономическа взаимозависимост в света, перспективите, насочени към икономическото благосъстояние, стават по-важни. Поради това интересът към изследванията на сигурността, фокусирани върху военни въпроси, намалява.

След като отношенията между САЩ и СССР отново станаха напрегнати в края на 70-те години, интересът към изследванията на сигурността отново започна да нараства. Анализът на възпирането, който почти не се споменаваше в периода на разведряване, отново придоби значение. Тъй като интересът към изследванията на сигурността възобновява нарастването си през 80-те години на миналия век, в резултат на това започва да се поставя под въпрос. Повод за това е разбирането на факта, че икономическите, екологичните, социалните, политическите и т.н. проблеми, които не са били на дневен ред преди, като следствие от спада на военните заплахи в последните дни на Студената война, засягат отношенията със сигурността. След края на Студената война, се появи мнението, че областта трябва да обхване въпроси, различни от военните като глад, епидемии, екологични проблеми, икономически проблеми и т.н. Уолт възприе традиционния подход към този въпрос и сподели, че областта няма да може да се справи с важни проблеми, ако дневният ред за сигурност се разшири. Фридман, от друга страна, каза, че богатият дневен ред е приобщаващ, но доста неясен, като подчертава риска от загуба на фокуса на областта.

Въпреки това, ръководеният от американците, фокусиран върху мозъчните тръстове и недисциплинарният характер на ранните етапи на областта на изследванията по сигурността се трансформира в университетски възглед с международен характер с течение на времето.

1.1.3. Концепции за регион, регионализъм и регионална сигурност

Регион, където има много различни възгледи за определяне и очертаване на неговите граници, еквиваленти като „ regio “ (лат.), „region“ (англ.), „ région “ (фр.), „ regione “ (ит.), произлизащи от латинския глагол „regere“, което означава да управлявам, имат определена граница по отношение на първите си конотации представлява административната единица. Можем да ги наречем блокове, които са физически или културно отделени един от друг в определен район. „Регионът“ води началото си от концепцията за териториална зона: група хора, които живеят в една и съща физическа зона и споделят едни и същи културни ценности, както и същите връзки на социален ред, изграден във времето. Като географска реалност терминът регион обикновено се използва за описание на област от земното кълбо, където се намират редица държави. Някои от тези региони са континенти, докато други са малки непрекъснати групи от нации. Учените обикновено са съгласни, че регионът се счита за нещо повече от географска област. Регионите обаче не се появяват спонтанно, те възникват в резултат на глобална трансформация във времето. След години на академичен дебат, въпреки че няма консенсус за това какво се има предвид под регион, от съществено значение е да се отиде отвъд географията, но също така да има гранично измерение, за да се даде смисъл на концепцията.

Преди и след края на биполярната световна структура в резултат на промените в международната система в края на 20 век регионалните движения протичат в различен контекст и съдържание. В старото разбиране за регионализъм, доминиран от биполярната структура на Студената война, националните държави бяха безспорни основни участници. Регионалните проблеми са пряко засегнати от глобалното съперничество между двете суперсили и участието във всяко регионално движение беше равносилно на избора да бъдеш в един от двата блока. Тези структури са едноизмерни или само ориентирани към сигурността, но също към икономиката.

В международната система се появяват различни нови участници и тези неправителствени участници започват да участват в движенията за регионализация към края на 70-те години. Втората вълна, новият подход на регионализъм, започва да се появява в средата на 80-те години като многоизмерна форма на интеграция,

която включва икономически, политически, социални и културни аспекти и надхвърля целта за създаване на базирани в региона режими за свободна търговия или съюзи за сигурност. Новият регионализъм има многоизмерен, многодействащ и многостепенен характер в глобализирана среда. Една от основните разлики със стария регионализъм е неговата структурна сложност. В допълнение, новият регионализъм има тенденция да се кондензира в нововъзникващи нови формации, вместо да разглежда регионите като фиксирани подсистеми в международния ред.

След края на Студената война концепцията за регион става все по-често използвана в изследванията на сигурността в един бързо глобализиращ се свят чрез преобръщане на концепциите за пространство и разстояние. Концепцията за регионална сигурност започва да има различно значение, отколкото за Студената война, като следствие от появата на региона като ниво на анализ и като единица за анализ и придобиване на автономия в периода след Студената война.

Регионализацията на сигурността означава също търсене на регионални решения на регионалните проблеми в резултат на регионални заплахи, принуждаващи страните да си сътрудничат. В тази рамка се разработи и ново разбиране за регионализма, като се фокусира върху ролята и отговорността на регионалното сътрудничество за предотвратяване на конфликти, мирна дипломатия, миротворчество и изграждане на мир.

1.2. ТЕОРЕТИЧНА РАМКА

Копенхагенското училище има важна роля в прехода от традиционни подходи за сигурност към нови подходи за сигурност в периода след Студената война. То допринесе с нови методи за анализ в изследванията: „Секторен анализ“, „Секюритизация“ и „Теория на регионалния комплекс за сигурност“.

1.2.1. Теория на регионалния комплекс за сигурност (RSCT)

В епохата след Студената война, сривът на двуполусната световна система засегна значително моделите на международната сигурност. Относителната независимост на регионалните

отношения за сигурност от глобалното ниво и нарастването на проблемите със сигурността на регионално ниво наложиха да се изследват новата структура и моделите и отношенията на регионална сигурност. В този контекст RSCT беше разработен, за да разкрие новата регионална и международна структура, относителния баланс на силите и как взаимовръзката между тенденциите на регионализация и глобализация се отразява на сигурността.

В света след Студената война теоретиците са използвали нивото на регионален анализ, за да разкрият съвременните отношения за сигурност между държавите, тъй като държавите са позиционирани на регионално ниво по оста на конфликта и сътрудничеството. Тази схема за анализ на четири нива се нарича „*констелация за сигурност*“. Тъй като динамиката на сигурността е свързана и сигурността на никоя държава не е независима, спорно е дали националната сигурност е смислено ниво на анализ. От друга страна, светът не е тясно свързан помежду си по отношение на сигурността и може да се каже, че само ограничени няколко държави имат глобални опасения за сигурността, с изключение на суперсилите и великите сили. За разлика от това, регионалното ниво е „където взаимодействат крайностите на националната и глобалната сигурност и се извършват повечето дейности“. Това обаче не означава, че регионалното ниво винаги е доминиращо ниво. Твърди се, че четири нива на клъстер за сигурност са активни едновременно. Комплексът за сигурност, определен като „Комплексът за сигурност е група от държави, чиито основни проблеми за сигурността са достатъчно и тясно свързани помежду си и чиято национална сигурност не може да ги разглежда изолирано една от друга. Според това определение комплексите за сигурност са дълготрайни, но също така се подчертава, че те не са нито постоянни, нито по същество неизменни. Според Бюзан и Уейвър, за да може група държави да се квалифицират като клъстер, те трябва да имат определено ниво на взаимна зависимост по въпросите на сигурността, което е достатъчно, за да бъдат признати както като свързана група, така и да бъдат разграничени от околните зони за сигурност. Комплексите за сигурност се занимават с относителната интензивност на отношенията за сигурност. Тази плътност води до образуването на отличителни регионални структури, оформени от разпределението на властта и отношенията приятелство/вражда.

Възможно е да се класифицират комплексите за сигурност като „конфликтно образуване”, „режим на сигурност” и „общност за сигурност” по отношение на приятелство-вражда, според полярността и разнообразието в моделите на приятелство и вражда. Когато има „конфликтно образуване” в даден регион, враждебността доминира в региона. В режима на регионална сигурност, въпреки че взаимните подозрения и страхът от насилие са доминиращи в политиката, те се държат под контрол от функциониращи регионални механизми/институции. В общността за регионална сигурност, от друга страна, има общо разбиране за взаимна взаимозависимост на сигурността и участниците не виждат използването на сила като опция.

RSCТ се оформя около три елемента по отношение на междурегионална и вътрешнорегионална динамика: RSC, който се диференцира един от друг по този начин със своите дългосрочни исторически отношения и модели на приятелство и вражда, глобални сили, влиятелни в регионалната динамика на RSC чрез механизми на влияние и изолаторът, който се свързва с по-голяма регионална динамика на сигурност или буферни зони.

RSCТ има отделни комплекси по отношение на разпределението на силата и полярността. Стандартният комплекс е от анархичен характер, включващ една или повече сили. Структурата на полярността е изцяло оформена от регионалните сили и може да варира от еднополярна до многополярна. Центрираният охранителен комплекс има три форми. Първите две форми са специални случаи, при които комплексът е еднополюсен, но въпросната сила е или голяма сила (напр. Русия в бившия Съветски съюз), или суперсила (напр. Съединените щати в Северна Америка), а не регионална. В такива случаи резултатът е, че глобалната сила ще доминира в региона, а регионалните сили (напр. Канада, Мексико, Украйна) нямат достатъчно тежест, за да определят друг регионален полюс. При третия тип той обхваща регион, съсредоточен върху организации (например ЕС), а не една сила. Когато се разглежда структурата на охранителните комплекси, се посочва, че може да има някои географски райони, в които няма охранително взаимодействие между звената или е крехко за да го наречем охранителен комплекс. Те се наричат насложени, неструктурирани, прото- и пред-комплекси. Другото понятие са подкомплексите. Въпреки че те показват характеристиките на комплекс за сигурност в рамките на по-голям регионален комплекс,

те не могат да бъдат определени независимо от регионалния комплекс.

1.2.2. Секюритизация

Теорията за секюритизация е важен подход, разработен от Копенхагенското училище в теорията му за сигурност. Концепцията за "секюритизация" е използвана за първи път през 1995 г. от Оле Уейвър, един от водещите учени в училището. Според теорията всеки субект се разглежда като три етапа от спектъра: деполитизиран, политизиран и секюритизиран. В този контекст Деполитизиран въпрос не е в интерес на държавата и не се обсъжда публично. Политизираният въпрос се разглежда като публичната политика и се отнася до решенията на упълномощените звена и разпределението на ресурсите по съответния въпрос. Секюритизираната емисия, от друга страна, означава представяне на съответния въпрос като екзистенциална заплаха, изискване на спешни мерки за справяне със заплахата и легитимиране на тези мерки и действия извън нормалните граници на политическата процедура.

Според Копенхагенската школа езикът и дискурсите са съществен аспект от процеса на секюритизация на речта. По-специално, секюритизиращият участник използва акта на говорене, за да елиминира заплахата за референтния обект и да елиминира тази заплаха. Използването на език за сигурност в процеса на секюритизация, разработен чрез език и дискурси, не превръща даден въпрос в проблем за сигурността сам по себе си. Консенсусът относно съществуването на заплахата трябва да е достатъчно ясен и секюритизиращият участник трябва да убеди важни събеседници като обществеността, политиците и армията, че референтният обект е застрашен. Въпреки това, след тази стъпка, успешният процес на секюритизация ще бъде завършен чрез предприемане на извънредни мерки.

В този процес може да се разбере, че Копенхагенското училище разглежда концепцията за сигурност като социално конструирана концепция. *За да бъде открит проблем със сигурността, не е необходимо да съществуват наистина значителни заплахи.* Ако проблемът бъде представен и приет като проблем със сигурността, той се превръща в проблем за сигурността, въпреки че не съдържа сериозни заплахи. Това зависи

от общото разбиране за това какво представлява опасност за сигурността.

Копенхагенската школа разглежда секюритизацията като процес, който трябва да се избягва, тъй като секюритизацията на дадена емисия има изключителни последици, като премахване на въпроса от основата на политически преговори, ограничаване на свободите, легитимиране на насилствени методи. Въпреки това, преместването на въпроса на нормалното място за политически преговори ще означава *десекуритизация*.

Изводи

В първата част на тезата понятието сигурност и нейният обхват се обсъждат в светлината на становищата в литературата. Освен това е разгледано развитието на изследванията по сигурността от миналото до настоящето. Обхватът на изследванията на сигурността, които в ранните периоди бяха ограничени до ориентирани към държавата и тесни модели, се разширяваше с течение на времето. Освен това са определени понятия като регион, регионализъм и регионална сигурност.

Теорията на регионалния комплекс за сигурност, която е много важна за това изследване, е представена с ключови концепции. Дефинирана е теорията и са разяснени елементите, съставляващи Регионалния охранителен комплекс. Изтъкнат е ефектът от разпределението на силите и отношенията приятелство/вражда при формирането на регионалните структури.

ГЛАВА II

БАЛКАНСКИЯТ РЕГИОНАЛЕН ПОДКОМПЛЕКС ЗА СИГУРНОСТ

2.1. Преглед на Балканите

През 90-те години на миналия век на Балканите се наблюдават политически, икономически и социални промени и кризи. Новата международна конюнктура, която се появи с края на

Студената война, създаде причините за тези промени, произтичащи извън региона. Една от най-важните причини за тези промени и кризи, възникващи вътре в региона, е разпадането на Югославия, която е център на Балканите, и образуването на нови независими държави. Кризите, възникнали при разпадането на Югославия, предизвикаха проблеми, които регионалните държави не могат да преодолеят сами. Поради това за преодоляване на кризите бяха използвани институционално сътрудничество и координация на международните организации. В този контекст ЕС и особено НАТО във военен смисъл извършиха важни дейности за осигуряване на среда на стабилност и мир.

2.1.1. Името на „Балканите” и структурата на Балканите

Името Балкан всъщност е турска дума и означава „планинска верига”, „планина, покрита с гъсти гори”. Турците са дали това име на планинския район, който са видели, когато са дошли на Балканите, а думата Балкан все още се използва в този смисъл в Анадола и турския свят.

Балканите се възприемат като „другите“ в културно отношение от Европа. Социалистите от 19-ти век използват израза „сметището на нациите“, за да опишат Балканите и да подчертаят етническото объркване. Нещо повече, Балканите са наричани и „Дивата Европа“ от някои съвременни историци, след пътепис, написан преди Първата световна война. Днес термините Югоизточна Европа и Западни Балкани се използват по-често в литературата и особено в официалните текстове, произхождащи от ЕС. В периода след Студената война дейностите за сътрудничество и институциите, свързани с региона, бяха наименувани, като ги асоциираха с фразата „Югоизточна Европа“.

Географски Балканският полуостров е заобиколен от Адриатическо море на запад, Черно море на изток и равнините, отворени от реките Дунав и Сава на север. На юг се спуска до средата на Средиземно море с много планини и острови. Ширината на полуострова намалява от север на юг. Северната граница на Балканите не е лесно да се определи точно в литературата, тъй като тя не е отделена от европейския континент с отличителни форми на повърхността. Дунав и притоците му Сава, които някога са разделяли Османската империя и християнския свят, могат да се разглеждат като физическа граница. Тази линия обаче не съвпада с

политическите и демографските граници, тъй като югославските земи преди разпада се разширяват отвъд Дунава. Ефектът от това географско положение и разликите във възприятията, обяснени по-горе за региона, предизвикаха дискусии в литературата за страните, включени в региона.

Полуостровната природа на Балканите допринася за формирането на етнически идентичности по затворен и защитен начин в различни периоди от историята; В допълнение, Стара планина, Карпатите и Динарските Алпи подсилват тази затворена позиция и подготвят почвата за формиране на множество културни, религиозни или езикови различия в широките равнини между планините.

2.1.2. Геополитическо значение на Балканите

Балканите запазват стратегическото си значение през всеки период от историята и стратегическото значение на региона се прекроява в съответствие с промените в международната конюнктура. В тази рамка трябва да се оценява интересът на нерегионалните участници и по-специално на ЕС и НАТО към Балканите. География, която е мост между Западна и Централна Европа и Средния изток. Това е много важен регион по отношение на миграционните, транспортните и търговските пътища между Западна Азия и Централна Европа, Северна Африка и Централна и Северна Европа.

Геостратегическото значение на Балканите е резултат на историческият конфликт на великите сили, които създават постоянен натиск върху народите в региона. Балканската география е пряко свързана със сигурността на Европа, както в миналото, така и днес. В периода след Студената война военните съоръжения, открити в балкански страни като Румъния и България, които са членки на ЕС и НАТО, също трябва да бъдат оценени в тази рамка.

2.1.3. Динамика на сигурността на Балканите

Бюзан и Уейвър разглеждат Балканите като пример за регионален подкомплекс за сигурност в работата си „Региони и сили”. За разлика от RSC, подкомплексът показва набор от единици, чиито отношения за сигурност са тясно взаимосвързани.

Освен това подкомплексът е част от по-голям комплекс, който не може да бъде разбран извън него. Както в случая на пълноценен RSC, балканският подкомплекс се изучава чрез разглеждане на неговата фундаментална структура, която включва граница, анархична структура и модели на полярност и вражда/приятелство.

Определението на границата е разумна отправна точка за всяко изследване на подкомплекса за RSC или регионална сигурност. Балканите имат различни културни, исторически и географски дефиниции, но традиционно се приема, че се състоят от Албания, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Гърция, Косово, Северна Македония, Черна гора, Румъния, Сърбия и Словения. Турция също често е включена в този списък.

Предполагало се е, че вълната от насилие, довела до разпадането на Югославия в началото на 90-те години, ще се разпространи по целия Балкански полуостров. Очакванията, че всички балкански държави ще бъдат въввлечени в етническа война, не се оправдаха. Въпреки факта, че насилието и политическите сътресения са фокусирани най-вече в региона, известен в момента като Западните Балкани, може да се счита, че засяга по-голяма територия. Това влияние обаче не е достатъчно, за да превърне балканските народи в отделна регионална конфликтна формация.

По време на Студената война разделянето на региона не е забележимо, защото съперничеството на суперсилите покрива взаимозависимостта на сигурността в някакъв момент от Студената война. В биполярната система динамиката на сигурността на държавите от Източния блок е свързана със Съветския съюз. По същия начин за останалата част от Европа динамиката на сигурността зависи от САЩ.

Наслояването е премахнато с края на Студената война. Това обстоятелство подклажда желанието на политици и учени да обединят всички балкански държави в един регион. От гледна точка на RSC тази възможност е правдоподобна, тъй като се очаква нациите, излезли от наслагването, да приемат различни характеристики на взаимната зависимост на сигурността, отколкото преди наслагването. Например, балканският подкомплекс би се превърнал в Балканския RSC, различен от европейската общност за сигурност, ако гражданската война в Югославия се разпространи на по-широка територия. Вътрешната политика на балканските държави обаче, както и отношението на международната общност

към региона и неговите правителства, попречиха на това. Разграничението, създадено от тези политики между балканските държави, може да се обясни по следния начин. Гърция стана част от общността за сигурност на ЕС (европейската) като член на ЕС и НАТО. България, Румъния и Словения станаха част от Европейския RSC, чиято динамика на сигурността е структурирана и подчинена от процеса на европейска интеграция. Албания, Босна и Херцеговина, Хърватия, Северна Македония, Косово, Черна гора и Сърбия се очертават като отделен подкомплекс, но все още в рамките на Европейския RSC. Турция запази своята функция на *изолатор*.

Да се обясни защо Словения, България и Румъния, държави от „източния кръг“ на Европейския RSC, се разглеждат отделно от балканския подкомплекс и само Албания и постюгославските държави образуват отделен подкомплекс и как динамиката на сигурността е свързана с Европейския RSC, е важно за по-доброто разбиране на изследването. Основната причина за това е, че ЕС, който започна след края на Студената война, постави за цел да се присъедини към ЕС с политиката си на разширяване към страните от Централна и Източна Европа и те започнаха сериозно движение за реформи, за да постигнат това. Докато някои държави се заеха с тази цел, а други показаха неуспешен процес, присъединяването към ЕС винаги е оставало основна цел. Всъщност всички страни от ЦИЕ имаха почти подобни опасения за сигурността. Тези проблеми и техните решения обаче са част от интеграционния процес и зависимостта от ЕС в това отношение е основният фактор, определящ политическото, социалното, икономическото и положението на сигурността на тези страни. България, Румъния и Словения са участвали в различни регионални програми, които САЩ, ЕС и НАТО са играли роля в регулирането им. Въпреки това, въпреки че тези инициативи засегнаха динамиката на сигурността на споменатите държави и други балкански държави, те не бяха достатъчно ефективни, за да им позволят да формират заедно регионален комплекс за сигурност. Освен това Турция и Гърция участваха в някои регионални усилия и се опитаха да помогнат за разрешаването на балканските кризи от 90-те години. Въпреки техните етнически и исторически връзки с Балканите, интересът на нито една държава към региона не е достатъчно силен, за да свърже динамиката на сигурността си с региона; следователно нито едно от двете не може да се счита за част от балканския подкомплекс.

Динамиката на сигурността на Албания и държавите, възникнали след разпадането на Югославия, се различават значително в сравнение с другите балкански държави. Тази динамика се определя от политиките за стабилизиране, провеждани от важни участници в международната общност като САЩ, ЕС и НАТО от началото на 90-те години. Решаващи въпроси като малцинствата и граничните проблеми бяха бързо секюритизирани. Динамиката на сигурността на страните беше свързана с ЕС благодарение на процеса на стабилизиране и асоцииране и представянето на перспективата за членство на срещата на върха на ЕС през 2003 г. в Солун. Интеграционните политики на ЕС подкрепиха усилията за стабилизиране в тези страни. Албания, от друга страна, стана единственият неюгославски член на балканския подкомплекс поради продължаващата политическа и икономическа нестабилност в страната и правата на албанските малцинства в съседните страни.

Моделите на сигурност в балканския подкомплекс, оформени от конфликтите и нестабилността в региона между 1991-1995 г., се обърнаха към полюса на приятелството, първо с Дейтънския мир, който влезе в сила през 1995 г., а след това и с Регионалния подход, започнал през 1996 г. Останалата част от тази глава разглежда подхода на ЕС и НАТО към региона. В този контекст са анализирани усилията на ЕС и НАТО за превръщане на Балканите в сигурен регион с политиката на разширяване и доколко са били успешни в това.

2.2. Роля на външните участници в трансформацията на динамиката на сигурността на Балканите

2.2.1. Ролята на ЕС

Политиката на разширяване, която е призната за най-мощния инструмент на външната политика на ЕС, допринася значително за политическата трансформация на страните кандидатки чрез консолидиране на демокрацията. От 90-те години на миналия век, със своята политика на разширяване, ЕС насърчава икономическите и политическите реформи в широк кръг от страни, преживяващи посткомунистически преходен период, и използва привлекателността на членството в ЕС като стимулиращ механизъм за това.

Политиката на разширяване на ЕС като инструмент на меката сила

След падането на СССР Европейската общност си постави за цел да интегрира страните от бившия Източен блок в Запада. Тъй като политическата несигурност, която може да възникне в резултат на вакуума на властта, е заплаха за сигурността на ЕС. Критериите от Копенхаген, които бяха приети на срещата на върха в Копенхаген през 1993 г., бяха приети като пътна карта и ръководство за държавите, желаещи да се присъединят към Европейския съюз (ЕС). Държавите, които желаят да станат членове, трябва да изпълнят условията за демокрация, права на човека, зачитане на правата на малцинствата, да имат функционираща пазарна икономика и да прилагат достиженията на правото на ЕС.

Джоузеф Най е този, който въведе понятието мека сила в науката за международните отношения. Той я определя като симпатия, възхищение на ценностите на една страна, следвайки нейните примери, опит се да достигне нивото на богатство, следвано по различни начини. Меката сила на ЕС се основава на определени норми и ценности, например демокрация, права на човека, свободен пазар. Проблемите като диктатура, комунизъм, бедност, уязвимост и маргинализацията могат да бъдат решени с помощта на аргументите на меката сила. Разширяването на ЕС е важна област, използвана от ЕС за гарантиране на мир, демокрация и свобода. Благодарение на разширяването ЕС може да използва своята мека сила като най-ефективния политически инструмент. След Студената война ЕС успя да възприеме своите ценности в повечето страни от Централна и Източна Европа. ЕС промени поведението на страните, които искат да станат членове с движенията за реформи, където най-накрая връчи наградата за членство в ЕС. Това беше важен инструмент за завършване на реформите, които ЕС изисква от страните кандидатки.

Стратегия на ЕС за условност

Условността обяснява процеса на обсъждане на условията за присъединяване на нови страни към ЕС и наблюдение на развитието по този въпрос. Условността е стратегия за договаряне,

подсилена от награди. ЕС регулира условията, при които целевата страна може да получи наградата, ако отговаря на условията, и да не присъжда наградата, ако не го изпълнява.

С края на Студената война се наблюдава драстично увеличение на броя на страните, желаещи да се присъединят към ЕС. На срещата на върха в Копенхаген през 1993 г. политиката на условност за членство беше подчертана по-ясно и Копенхагенските критерии бяха направени задължителни за членство в ЕС.

Условието за членство се използва като инструмент на външната политика, използван за оформяне на вътрешната и външната политика на страните кандидатки с цел защита на ЕС. С нарастването на броя на страните, които искат да бъдат кандидати за членство в ЕС, условността за членство се превръща в по-силен инструмент на външната политика. Поради привлекателността на членството ЕС използва оръжието „да не го изведе до следващия етап от процеса“ срещу страните кандидатки. Тази ситуация кара страните кандидатки да извършат необходимите реформи. Вачудова увери, че ЕС управлява механизма на условност, като прилага два вида ливъридж, активен и пасивен, в целевите страни. Според Вачудова целевата страна изчислява цената на изключване от ЕС и ползите от членството в ЕС. Съответно, само икономически силно развити страни като Норвегия могат да поемат разходите за изключване. Този ефект на ЕС е пасивна принудителна сила. Това, което се има предвид под активна принудителна сила, е планирана политика на условност. Активният натиск от ЕС помага за промяната на информационния пейзаж, като подкопава асиметриите на информацията, които са от полза за нелибералните мениджъри. Освен това активният натиск помага на проевропейската опозиция да оформи и укрепи дневния ред. В резултат на активния натиск от ЕС, про-реформаторските сегменти в целевата страна стават по-силни и политическата система става по-конкурентоспособна.

Разширяване на ЕС към страните от ЦИЕ

Процесът, който официално започна със срещата на върха в Копенхаген през 1993 г., към присъединяването на страните от ЦИЕ към Общността, се превърна в ясна политическа воля и стратегическа решимост на срещата на върха в Корфу през 1994 г. Решимостта да се постигне целта за създаване на единен пазар с население от 450 милиона в средата на Европа чрез интегрирането

на споразуменията за свободна търговия между ЦИЕ и ЕС с правилата на вътрешния пазар на ЕС до 2000 г. беше ясно демонстрирано.

Най-важният документ, разкриващ стратегията на ЕС за разширяване на ЦИЕ, е документът "Програма 2000", изготвен на 17 юни 1997 г. Една от важните точки, повдигнати в Програма 2000, е, че членството не може да бъде обвързано с изпълнението на задължения, свързани с достиженията на правото на ЕС. Съответно, в допълнение към критериите от Копенхаген и текущото *acquis*, беше потвърдено, че кандидатите трябва да разгледат заедно всичките три стълба на законодателството, приети в Договора от Маастрихт, капацитета за постигане на целите на ОВППС (Обща външна политика и политика за сигурност), Сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи и Икономическия и паричен съюз. В допълнение, друг въпрос, решен в Дневен ред 2000, е изготвянето на годишни редовни доклади (Regular Reports), които оценяват напредъка на страните в изпълнението на критериите от Копенхаген, започвайки от края на 1998 г. След това Съветът на ЕС инициира процеса на разширяване на срещата на върха в Люксембург. За първи път в този процес следните дванадесет държави получиха статут на кандидатка: България, кипърската гръцка администрация на Южен Кипър, Чехия, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Малта, Полша, Румъния, Словашката република и Словения. На 31 март 1998 г. по препоръка на Европейската комисия започват преговори с шест държави, Кипър, Чехия, Естония, Унгария, Полша и Словения. На 1 май 2004 г. е завършено най-всеобхватното разширяване в историята на ЕС с официалното присъединяване на 10 нови държави-членки (Чехия, Унгария, Полша, Словакия, Словения, Литва, Латвия, Естония, Малта и Кипър) към ЕС. България и Румъния станаха членове на 1 януари 2007 г.

2.3.1. Ролята на НАТО: Лостът за разширяване на НАТО

НАТО е съюз формиран от разбиране, което изповядва опасенията за сигурността на Европа и Северна Америка. Той е създаден на 4 април 1949 г. с подписването на Северноатлантическия договор от дванадесет държави. Разширяването на НАТО в периода след Студената война се предприема официално от края на 1993 г. През тези години се

вижда, че страните от Централна и Източна Европа очакват да се присъединят към НАТО. Тези държави намериха членството в НАТО като психологическо убежище, което ще ги спаси от напрегнати военни нужди, ще гарантира тяхната национална сигурност и ще осигури подходяща среда за техните военни и политически реформи. Може да се каже, че целта на разширяването на НАТО е да премахне съществуващите източници на нестабилност в Европа и че НАТО отговаря на нуждите от сигурност на света. Съществуването и стратегията за разширяване на НАТО след Студената война позволи на САЩ да запазят присъствието си в Европа.

Партньорство за мир (ПЗМ)

Способността на НАТО да регулира и развива отношенията между своите членове излезе на преден план в периода след Студената война в рамките на политиката на разширяване на организацията. През този период НАТО не само продължи да съществува като отбранителна организация, но и продължи да регулира отношенията между страните-членки в политически области и въведе политики, които да подготвят страните кандидатки за интеграцията им със Запада. Една от най-важните програми, изготвени в тази посока, е Програмата за партньорство за мир. Решенията, които биха могли да положат основите на Партньорството за мир, бяха взети на срещата на върха в Рим през ноември 1991 г. Партньорството за мир (ПЗМ) е програма за практическо двустранно сътрудничество между отделни евроатлантически страни партньори и НАТО. Тя позволява на партньорите да изградят индивидуални отношения с НАТО, като сами избират приоритетите си за сътрудничество.

Значението на Партньорство за мир за разширяването на НАТО

ПЗМ представлява една от важните стъпки в адаптирането на НАТО към новата среда за сигурност и процеса на разширяване. Държавите, които станаха членове на НАТО след Студената война, участваха в програмата ПЗМ преди членството си. Партньорството за мир цели да повиши оперативната съвместимост на въоръжените сили на участващите страни с въоръжените сили на страните членки

на НАТО чрез укрепване на техните способности за поддържане на мира чрез съвместно планиране, обучение и учения. Един от най-важните приноси на ПЗМ към разширяването на НАТО е в областта на образованието. Както е известно, една от важните цели на създаването на ПЗМ е постигането на оперативна съвместимост в операциите за поддържане на мира, провеждани под ръководството на НАТО. В рамките на тази цел е необходимо да се осигури обучение в съответствие със стандартите на НАТО на личния състав на страните от ПЗМ с различни езици и военни способности. Факт е, че ПЗМ е институционалната основа на процеса на разширяване на НАТО след Студената война. В началото на 90-те години на миналия век НАТО, избягва спешно да отговори на нуждите от сигурност на страните от Централна и Източна Европа поради политическата среда, им позволи да приведат своите военни структури в съответствие със стандартите на НАТО и да развият редовни отношения с НАТО чрез Партньорство за мир. ПЗМ е оригинален метод за разширяване на НАТО със своя динамичен механизъм.

Усилия за регионално сътрудничество на Балканите

За да се гарантира запазването на средата за относителна стабилност, възникнала след интервенциите на Балканите, в региона бяха проведени усилия за регионално сътрудничество с партньорството на НАТО и ЕС. Те бяха направени с цел разширяване на НАТО и ЕС на Балканите. Един от важните проекти, инициирани за осъществяване на регионално сътрудничество на Балканите в рамките на дейностите на НАТО, бяха Многонационалните мирни сили за Югоизточна Европа (MPFSEE). Функцията на тази сила, която поема целите си от ПЗМ и организационната си структура от НАТО, е определена като участваща в операциите на НАТО и извършване на дейности по хуманитарна помощ с нисък риск, а първият им щаб започна да функционира на 31 август 1999 г. Пловдив/България. Друга важна дейност, започната под шапката на НАТО, е Инициативата за Югоизточна Европа (SEEI). Тази инициатива, която беше организирана на срещата на върха във Вашингтон, проведена на 23-25 април 1999 г., за да работи съвместно с институционалните структури на НАТО като ПЗМ и ЕАРС, с цел развиване на дългосрочна сигурност, стабилност и сътрудничество в регион.

Разширяването на НАТО на Балканите

Процесите на разширяване на НАТО, като ПзМ, ЕАРС и Инициативата за Югоизточна Европа, които бяха създадени в рамките на стратегически концепции, изготвени след Студената война, доведоха до съответните резултати. В края на тези процеси НАТО, като подчертава решимостта си да установи нов ред за сигурност, основан на либерални и демократични ценности в евроатлантическия регион, също така разкри, че е основен политически елемент в Европа.

На срещата на върха във Вашингтон, проведена през април 1999 г., девет държави, състоящи се от Албания, България, Естония, Латвия, Литва, Македония, Румъния, Словакия и Словения, бяха насочени към подготвителна работа за членство в НАТО чрез MAP. На срещата на върха в Прага, проведена през 2002 г., във втората вълна на разширяване на НАТО след Студената война, Естония, Латвия, Литва, България, Румъния, Словакия и Словения бяха поканени да станат членове. След приключването на преговорите за членство с тези страни беше решено официалното им членство да бъде реализирано през 2004 г. и през същата година тези страни бяха включени в НАТО. Хърватия и Албания се присъединиха към Алианса на срещата на върха на НАТО, проведена в Кел и Страсбург на 3-4 април 2009 г. На 6 февруари 2019 г. Северна Македония, която реши проблема с името с Гърция, подписа протокол за присъединяване с НАТО в Брюксел. След като останалите 29 държави-членки приеха протокола за присъединяване, той официално влезе в сила на 19 март 2020 г. и стана член на НАТО на 27 март 2020 г.

Изводи

В тази глава се акцентира върху дефиницията на балканската география и нейното геополитическо значение. Тъй като Балканите са „врата“ между Азия и Европа, те са в ползрението на великите сили през всеки период от историята. Освен това географската структура на Балканите допринася за етническото разнообразие на региона. В светлината на информацията за балканската география се дефинира динамиката на сигурността на Балканите. След като България, Румъния, Словения и Гърция станаха членове на ЕС, те

взеха участие в Европейския регионален комплекс за сигурност. Поради конфликтите в региона след разпадането на Югославия след Студената война, чуждите сили оказват силно влияние върху динамиката на сигурността в региона. В този контекст най-важната от политиките, които те разработиха, е политиката на разширяване. Балканските държави, които искаха да се присъединят към НАТО и ЕС, трябваше да проведат различни реформи в своите страни. В рамките на политиката на ЕС за определяне на условия бяха раздадени награди на страните, извършили тези реформи. Освен това меката сила на ЕС гарантира, че тези реформи се извършват на доброволна основа, а не чрез принуда.

ГЛАВА III

ЗАПАДНИ БАЛКАНИ

3.1. Определение за "Западни Балкани"

През 90-те години на миналия век различни международни организации са склонни да разграничат Балканите в рамките на региона, вместо да разглеждат региона на Балканите като цяло. Тази диференциация включва два подрегиона. Първи подрегион: Това е регионът на Западните Балкани, състоящ се от Албания, Босна и Херцеговина, Сърбия, Черна гора, Косово, Хърватия и Македония. Другият подрегион е Източните Балкани, който включва Гърция, България и Румъния. Подобна дефиниция произтича най-вече от различните програми, изпълнявани в региона от международни участници. Докато страните от Източните Балкани бяха приети от ЕС и НАТО като потенциални страни кандидатки в началото на посткомунистическия преходен период; страните от Западните Балкани се смятаха за потенциални кандидати едва в края на 90-те години поради етнически конфликти в посткомунистическата трансформация. „Западните Балкани“ са политически термин, който беше произнесен за първи път на срещата на върха на Европейския съюз във Виена през 1998 г. Пет години по-късно, на срещата на върха в Солун, терминът Западни Балкани беше одобрен от ЕС и започна да се използва често.

3.2. Кратка история на конфликтите в Западните Балкани

Причините, които подхранват конфликтите в Западните Балкани, имат историческа основа. Важно е да се познават тези исторически събития, за да се разберат и анализират по-добре тези причини.

3.2.1. Войната в Югославия

Процесът на разпадане на Югославия се ускори, когато на власт в Словения и Хърватия дойдоха националистически лидери. Новото правителство започна да изготвя конституция, която позволява на Словения да се отдели от Югославия като първо действие. По същия начин националистическият лидер Франьо Туджман дойде на власт в Хърватия. След това сърбите, които съставляват мнозинството в района на Крайна в Хърватия, започнаха кампания и заявиха, че ако Хърватия напусне Югославия, трябва да им се даде правото да се отделят от Хърватия. Тъй като това искане не беше приветствано от Хърватия, започнаха улични сблъсъци в Крайна и краинските сърби обявиха своята независимост през март 1991 г. Република Сръбска призна тази независимост незабавно. В същия период Хърватия дойде в председателството на Съвета за колективно председателство на Югославия и сърбите отхвърлиха председателството на хърватския кандидат, използвайки сътресенията в страната като извинение. Така най-важната институция на федерацията беше заключена. След това и Словения, и Хърватия обявяват своята независимост през юни 1991 г. Във федерация без Словения хърватският национализъм не пожела да остане сам със сръбския национализъм и Хърватия изживя процеса на независимост успоредно със Словения. Тъй като Словения има хомогенна етническа структура и няма сръбско население, настъпи преходен период, който не е много проблематичен, а комунистическата структура в страната беше ликвидирана без голям конфликт.

Отделянето на Хърватия от федерацията беше по-обезпокоително от Словения. През август 1991 г. започват сблъсъци в стратегически важните градове Дубровник и Вуковар в Хърватия. ЕК създаде комисия Бадинтер, състояща се от международни експерти, за да посредничи по проблема, и реши да свика мирна конференция в Хага през септември 1991 г., за да обсъдят проблемите на разделянето на републиките и да изясни новата структура, която трябва да се формира, но конференцията беше

неуспешен. С продължаването на войната започва да се обсъжда признаването на независимостта на Словения и Хърватия. ЕС призова югославските републики, които искат тяхната независимост да бъде призната от ЕС, да представят своите практики за демокрация и права на човека на Комисията Бадинтер до 24 декември 1991 г. На 23 декември Германия обяви, че ще признае Хърватия и Словения преди заключението на комисията Бадинтер. Впоследствие комисията Бадинтер постанови, че Хърватия и Словения отговарят на условията за признаване. ЕС също така реши да проведе референдум за независимост на Босна и Херцеговина. За разлика от другите югославски републики, Босна и Херцеговина са републики, в които нито един етнос не може да формира силно мнозинство. В отговор на референдума за независимост босненските сърби декларират, че са създали Република Сръбска в границите на Босна и Херцеговина. Крайната цел на босненските сърби да създадат отделна държава в Босна и Херцеговина; обединена със Сърбия и Черна гора.

В началото на 1992 г. в Босна избухва гражданска война. Въпреки че ЕС признава Босна и Херцеговина, той отхвърли искането на Изетбегович за мироопазващи сили. Под натиска на ЕС ООН изпрати мироопазващи сили (UNPROFOR) в Босна и Македония, за да намали етническото напрежение. Етническите конфликти бяха по-интензивни в Босна и Херцеговина в сравнение със Словения и Хърватия, а срещу босненската мюсюлманска общност бяха извършени масови зверства. Това е така, защото и хърватският, и сръбският национализъм исторически са претендирали за Босна и Херцеговина. От 1992 г. политическият подход на Запада към войната в Босна е да предотврати разпространението на конфликти извън бивша Югославия, като заобиколи кризисната зона, да предостави хуманитарна помощ на босненците с помощта на ООН и да избегне ангажирането на дългосрочни военни конфликти. ЕС, който избягваше да участва във въоръжен конфликт в Босна и Херцеговина, предпочете по-дипломатически методи за разрешаване на кризата.

Дейвид Оуен и Сайръс представиха план, наречен на тяхно име (План Ванс-Оуен) през януари 1993 г. Този план предложи силно децентрализирана структура, в която трите основни етнически групи (бошнаци - хървати-сръбски) бяха признати като съставни елементи. Въпреки че планът на Ванс-Оуен е приет от босненската администрация, той е отхвърлен от босненските

сърби. Планът Столтенберг, който цели разделянето на Босна и Херцеговина на кантони, също е отхвърлен. Докато агресията на сърбите продължава да нараства, НАТО се намесва срещу сърбите с въздушни удари. Освен това бяха засилени икономическите санкции срещу сърбите. В резултат на военния напредък срещу босненските сърби с подкрепата на НАТО, както и дипломатическите инициативи на САЩ, босненските сърби бяха принудени да сключат мир. След преговори през октомври, на 14 декември 1995 г. в Париж е подписано "Дейтънското мирно споразумение". Ясно се вижда влиянието на САЩ в Дейтънското мирно споразумение. Докато САЩ се противопоставиха на разделянето на Босна и Херцеговина, те искаха и двете субекти да бъдат по-етнически хомогенни. За да създадат регионално хомогенна структура в Босна и Херцеговина, Съединените щати предоставиха на босненски хървати и босненци да се помирят и да вземат важно парче земя от ръцете на босненските сърби. Идеята, че по-хомогенните структури биха позволили на либералната демокрация да работи по-ефективно, изигра активна роля в този подход на САЩ. От друга страна беше предвидена плуралистична структура с цел предотвратяване на конфликти и обезвреждане на национализма в региони, където се формира етническо мнозинство.

3.2.2. Косовската криза

Косово е икономически най-изостаналия регион на Югославия с 85% албанско население и също много важен за сръбския национализъм, а също така е силно експлоатиран от политиките. След спирането на привилегиите, предоставени на Косово от югославската конституция от 1974 г., албанците започват да бъдат изключвани от институциите и организациите в Косово. Срещу това албанците, от една страна, продължават пасивната си съпротива, от друга страна, те се оттеглят в нелегалност и са склонни да създадат своя собствена държава.

Албанците провъзгласяват независимата република Косово през септември 1990 г. През септември 1991 г. в Косово се провежда референдум за независимост и 99% от хората гласуват в подкрепа на независимостта на изборите, в които сърбите не участват. През май 1992 г. се проведе избори в Косово и Ибрахим Ругова беше избран за президент. След избирането на Ругова за президент беше отправен призив за признаване към

международната общност и този призив беше приет само от Албания. Въпреки това, когато започнаха вътрешните конфликти в Югославия, комисията Бадинтер, създадена от ЕК, призна правото на отделяне на Словения, Хърватия и Босна и Херцеговина; Тя не призна правото на Косово да се отдели.

Във войната, която продължи до края на 1995 г., вниманието на западната общественост беше насочено към Босна и Херцеговина. Така сътресенията в Косово не привлякоха вниманието на света. След ескалацията на насилието в Косово международната общност се опита да предприеме някои мерки за ограничаване на сърбите. Въпреки това, след неуспешни дипломатически опити, НАТО нанесе въздушен удар срещу сърбите. С изтеглянето на сръбската армия от Косово на 10 юни 1999 г. НАТО преустановява въздушните си удари срещу Сърбия. НАТО пое сигурността в Косово и КФОР беше разположен в региона. Гражданската администрация се извършва от UNMIK, назначена от ООН.

3.2.3. Конфликтът в Северна Македония

Намесата на НАТО в Косово накара 245 000 албански бежанци да мигрират към Македония. Фактът, че екстремистите от АОК са били сред тези имигранти и че тези екстремисти са изградили тайни оръжейни складове на македонска територия по време на войната в Косово, проправи пътя за конфликтите, започнали през февруари 2001 г. между македонската армия на АОК, NLA (Армия за национално освобождение) и македонските сили за сигурност.

При засилването на конфликтите в Македония международната общност под ръководството на ЕС реагира по-рано от други кризи, преживяни по време на разпадането на Югославия и се намеси преди конфликтите да ескалират. В ранната реакция на ЕС важна роля изиграха загрижеността, че Македония е разделена в себе си и тенденцията на съседните страни да се намесват в проблема по исторически причини. И накрая, Охридското рамково споразумение беше изпълнено през август 2001 г. с посредничеството на международната общност под ръководството на ЕС. Охридското рамково споразумение се състои от поредица от политически и конституционни реформи, които наблягат на исканията на албанското общество за равенство. С този договор, от

една страна, се отчитат проблемите на албанското общество , от друга страна, тревогите на македонското мнозинство се опитват да бъдат премахнати, като се подчертава унитарното устройство на държавата.

3.2.4. Отделяне на Черна гора

За разлика от други републики на Югославия, в историята на отношенията между Сърбия и Черна гора няма етническа враждебност. На Балканите, където религията е определяща при формирането на етническата идентичност, придържането на народите на Сърбия и Черна гора към православно християнство създаде важна връзка между двете общности.

Въпреки това, в резултат на засилването на конфликтите в Югославия и икономическите санкции, наложени от международната общност, зависимостта на Черна гора от Сърбия се е увеличила повече. Така Черна гора започна да вижда негативните резултати от партньорството си със Сърбия. Сръбската тежест в механизмите за вземане на решения в рамките на федерацията създаде асиметрия на властта между двете републики и между двете републики започнаха да възникват проблеми.

През този период ЕС се противопостави на независимостта на Черна гора, тъй като смяташе, че независимостта на Черна гора допълнително ще дестабилизира Балканите. В тази връзка върховният представител на ЕС Хавиер Солана оказва силен натиск върху черногорските политици. В замяна на продължаването на федерацията на Сърбия и Черна гора беше обещан по-бърз процес на присъединяване към ЕС. С интензивния натиск на ЕС и падането на Милошевич от власт през 2000 г. беше подписано Белградското споразумение между Черна гора и Сърбия. С Белградския договор името на държавата е променено на "Сърбия-Черна гора" и е решено незабавно да започнат преговорите между двете субекти относно съдържанието на конституцията. Въпреки факта, че Сърбия и Черна гора сформираха съюз под натиска на ЕС, подходът им към федерацията не се промени. Докато Сърбия искаше силна и централизирана държава, както преди договора, Черна гора продължаваше да иска пълна независимост. На референдума, проведен през май 2006 г., при който нямаше значителен социален конфликт, 55,4% от хората на Черна гора гласуваха за независимост.

3.2.5. Независимостта на Косово

След края на войната в Косово през 1999 г., Косово попадна под преходната администрация на Мисията на ООН в Косово (UNMIK) с Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН, а мироопазващите сили на НАТО в Косово (KFOR) бяха натоварени с мироопазващата мисия в Косово. През март 2004 г. в резултат на някои провокации в Косово имаше взаимно насилие между албанци и сърби. Тези събития показаха, че няма да има социално развитие в най-важните области, ако не бъде определен статутът на Косово. Тази гледна точка предизвика промяна в подхода на международната общност към Косово и беше решено да се даде приоритет на преговорите за статута. М. Ахтисаари е назначен за специален представител за определяне на окончателния статут на Косово. В преговорите, започнали между Косово и Сърбия през февруари 2005 г., позицията на Косово беше за независимост; Сърбия настояваше за формула за по-малко независимост, повече от автономия и по този начин преговорите, проведени до 2007 г., не дадоха резултат. Косовският парламент обяви своята независимост на 17 февруари 2008 г. Тази независимост не беше първата декларация за независимост, обявена от косовския парламент. Въпреки че обявената през септември 1990 г. независимост не беше подкрепена от международната общност, декларацията за независимост, обявена през 2008 г., намери голяма подкрепа, особено в САЩ, Франция, Англия и Германия. Русия, една от постоянните членове на Съвета за сигурност на ООН, не призна независимостта на Косово; Китай изрази своите опасения. Следователно Косово не може да стане член на ООН. ЕС не можа да заеме обща позиция относно признаването на Косово. Поради проблемите на собствените си малцинства Испания, Гърция, Кипър, Словакия и Румъния не са признали независимостта на Косово до днес.

3.3. ЕС и Западните Балкани

В този раздел ще бъдат обсъдени отношенията на ЕС със Западните Балкани. В този контекст, след заявяване на значението на Западните Балкани за сигурността на ЕС, прилаганите от ЕС политики за сигурността на Западните Балкани ще бъдат анализирани в рамките на политиката на разширяване и

въздействието на ЕС върху сигурността на Западните Балкани ще бъдат разкрити.

3.3.1. Западните Балкани и сигурността на Европа

Като важен участник в международните отношения се очаква ЕС да бъде ефективен при решаването на глобални проблеми. Освен ако ЕС не успее да реализира трансформацията в Западните Балкани, които се считат за негов заден двор, капацитетът му за решаване на проблеми на международната арена ще бъде поставен под въпрос. С евентуално разширяване на Западните Балкани ЕС ще разшири политическото си пространство, ще укрепи съюзите си за сигурност и ще придобие нова геополитическа позиция. От тази гледна точка Западните Балкани се разглеждат като изпитателен полигон за ЕС.

Три стратегически ползи от разширяването на Западните Балкани са очертани в Стратегическия документ на Комисията на ЕС за разширяване от 2014 г.: прави Европа по-безопасно място, помага за подобряване на качеството на живот на хората и ни прави по-проспериращи. ЕС ще може да осигури среда на мир и стабилност в Западните Балкани, като постави понятия като либерална демокрация, права на човека и върховенство на закона. Една среда на мир и стабилност в Западните Балкани несъмнено ще бъде от полза за ЕС. За да постигне тази цел, ЕС отвори пътя за присъединяване към ЕС на страните от региона. Възприятието на ЕС за заплаха за собствената му сигурност, произхождаща от Западните Балкани, не е възможността етнически конфликти и нестабилност да засегнат цяла Европа. В Стратегическия документ за сигурност на ЕС от 2003 г. основните заплахи за Европа са посочени като: тероризъм, разпространение на оръжия за масово унищожение, регионални конфликти, провал на държавата и организирана престъпност. За да бъде защитен от заплахи и нестабилност от Западните Балкани, ЕС счита постконфликтните общества за трансформиращи и помирителни; Тя се опитва да адаптира своята програма за демокрация и добро управление към региона, която отразява нейните вътрешни ценности. В Западните Балкани, където икономиката беше изцяло контролирана от държавата по време на периода на Студената война, от 90-те години на миналия век се наблюдава икономическа трансформация и свободната пазарна икономика и либералните ценности започнаха

да се разпространяват като доминиращи ценности. В резултат на тази трансформация в Западните Балкани се появи важен икономически потенциал.

3.3.2. Интеграцията на Западните Балкани в ЕС за сигурността на Европа

Основното условие за постигане на просперитет, справедливост и равенство на Западните Балкани е трайното премахване на въоръжените конфликти. ЕС въведе дългосрочни механизми за предотвратяване на конфликти, за да създаде пояс на сигурност и стабилност след края на въоръжените конфликти в Западните Балкани, които смята за свой заден двор. Отношенията между ЕС и Западните Балкани обаче започнаха да се развиват в нова посока, където се появи възможността за членство в ЕС за всички страни от региона. В този процес ЕС също играе водеща роля във финансовата помощ в подкрепа на демократизацията и икономическото развитие на Западните Балкани. Под управлението на ЕС в Западните Балкани се осъществява процес на тройна промяна. Първият процес на промяна е промяната от война към траен мир. Втората промяна е преминаването от комунистическа икономика към свободна пазарна икономика. Третата промяна е промяната от еднопартийно управление към плуралистична демокрация.

ЕС е разработил редица стратегии за региона с цел поддържане на мира и стабилността в Западните Балкани и е прилагал тези стратегии чрез двустранни споразумения със страните от региона. В този процес, в който страните от региона се подготвят за членство, ЕС показва по-твърда позиция в сравнение с други разширявания.

Една от тези стратегии е регионалният подход. Регионалният подход се основава на интегрирана политика от регионална гледна точка, насочена към насърчаване на мира, стабилността и устойчивото развитие в Западните Балкани. Другата стратегия е Пактът за стабилност, който беше създаден в края на операцията в Косово за насърчаване на мира, демокрацията, човешките права и икономически просперитет, за да се гарантира трайна стабилност в Югоизточна Европа. Освен страните от Западните Балкани, България, Румъния и Молдова бяха включени в Пакта за стабилност. Въпреки че Пактът за стабилност беше инициран в

рамките на Общата външна политика и политика на сигурност на ЕС; Той е подкрепен и от страни като САЩ, Русия, Канада, Япония и международни организации като ООН, НАТО и ОССЕ. Организации като Световната банка, МВФ и Европейската инвестиционна банка също подкрепиха пакта, за да гарантират икономическото развитие в региона.

ЕС следва стратегия за регионален подход срещу Западните Балкани в процеса до операцията на НАТО в Косово. След операцията в Косово ЕС потърси по-силен ангажимент в региона. По този начин, в допълнение към Пакта за стабилност, ЕС разработи Процеса на стабилизиране и асоцииране като специална инициатива срещу Западните Балкани. Процесът на стабилизиране и асоцииране имаше за цел да подготви Западните Балкани за подписване на Споразумението за стабилизиране и асоцииране (ССА) с ЕС и изпълнение на условията на споразумението. В процеса на стабилизиране и асоцииране стимули като либерализация на визовия режим, финансова подкрепа и подписване на SAP бяха дадени в средносрочен план, докато обещанието за членство в ЕС беше дадено в дългосрочен план, за да се принудят страните от Западните Балкани да се променят.

Споразуменията за стабилизиране и асоцииране (ССА) са последната фаза на процеса на стабилизиране и асоцииране. ЕС подготвя страните от региона за членство със ССА. ССА създава официално партньорство за адаптиране на правилата и основните стандарти, договорени на ниво ЕС, включва постепенно нарастваща серия от условия. Целта на ССА е да осигури развитието на политически диалог между ЕС и целевата страна, да подкрепи усилията на страните от Западните Балкани за сътрудничество и преход към пазарна икономика. ССА е в центъра на процеса на стабилизиране и асоцииране и е предшественик на присъединяването към ЕС.

3.4. Промяна на ситуацията със сигурността на Западните Балкани от 1991 г

Докато признаците на разпадането на Югославия се появяват в края на 80-те години на миналия век, събитията от 1991-1992 г. бележат началото на "регионална конфликтна формация" на Балканите. Избухването на гражданска война в региона, първо в Словения и Хърватия през юни 1991 г. и след това в Босна и

Херцеговина през март 1992 г., донесе насилие, нестабилност и враждебност в региона, пораждайки опасения от дестабилизация, въпреки възможността тези събития да се разпространят по целия Балкан. Въпреки тези опасения конфликтната ситуация беше овладяна на територията на постюгославските държави и Албания. Следователно Албания и всички бивши югославски държави са членове на Балканския подкомплекс, който представлява регионална конфликтна формация между по време на събитията. Други балкански държави като Румъния и България понякога се присъединяват към тази формация поради събитията в региона и влиянието на външни сили. Албания се очертава като един от полюсите на балканския подкомплекс след разпадането на Югославия, въпреки факта, че не е бил център на насилие в началото на 90-те. Освен това Албания беше свързана с Югославия от заплахата от конфликт, която се материализира в Косово в края на 90-те години.

Факторите, довели до изостряне на кризите в Западните Балкани, са тежките икономически условия, конфликтите, произтичащи от историческото наследство, и неадекватността на реакцията на международната общност. По време на югославските войни на ЕС липсваха подходящи инструменти и ефективна външна политика и политика на сигурност за стабилизиране на конфликтния регион. Въпреки че ЕС направи значителен принос за управлението на конфликта чрез ООН и НАТО, той не успя да предложи отговор и политика, които биха помогнали за спиране на конфликтите като единен участник. В резултат на това Съединените щати се превърнаха в най-важния международен участник в гражданските вълнения в Югославия, докато ЕС беше направен неефективен в собствения си заден двор. САЩ не само ръководиха усилията на НАТО и бомбардировките, но и управляваха преговорите за Дейтънското споразумение и войната в Босна приключи през 1995 г.

В периода 1991-1995 г. целта на външните участници беше да овладеят конфликтите в региона. Но именно активната позиция на САЩ в региона и участието им в конфликтите промениха тази стратегия. От него се вижда, че ситуацията със сигурността в Балканския подкомплекс през посочените години е била най-вече повлияна от вътрешната динамика, докато подкомплексът не е бил напълно изолиран дори по време на овладяването на региона. Могат да се посочат два въпроса, които предизвикват това и обединяват

западнобалканските държави в регионалното конфликтно формиране. Едно от тях са очакванията на местните участници в региона, а другото са връзките им с външни участници. Фактът, че местните участници в региона смятаха, че имат подкрепата на чужди сили, ги отклони от идеята за помирение. Това също попречи на края на конфликтите и не позволи на външните участници да бъдат отстранени от региона.

Аргументът, че Балканският подкомплекс е представлявал RCF между 1991-1995 г. поради ескалацията на конфликти и насилие, подсилени от редица мрежи, интегриращи региона, но и свързващи го с Европейския RSC, се обсъжда в този раздел. Икономическите, военните, политическите и социалните мрежи са четирите основни типа мрежи в балканския подкомплекс. Трябва обаче да се подчертае, че значителните несъответствия между тях не са непременно подходящи, което може да се обясни с голямата взаимосвързаност на взаимоотношенията при формирането на регионални конфликти.

В балканския подкомплекс разрастването на политически, икономически, военни и социални мрежи имаше многостранен ефект. От една страна, той обвързва региона, въпреки факта, че членовете му често са в разногласия. От друга страна, той установи връзка между Западните Балкани и Европейския RSC. Проблемите със сигурността, политиката, неформалната икономика и взаимосвързаните общности обединиха бивша Югославия (с изключение на Словения) и Албания в регионална война с предимно негативна динамика на сигурността. Важно е да се спомене, че мрежите, които се развиха в Западните Балкани, не бяха изолирани във и около бившите граници.

Започвайки през 1995 г., политиката на съдържане отстъпи място на чужда намеса с регионален акцент. Въпреки това, нямаше консенсус относно това какво формира региона по това време и в резултат на това множество външно движени регионални усилия бяха насочени към няколко държави от Югоизточна Европа. Освен това регионалната сигурност все още се разглеждаше като различна от останалата част на Европа. Ситуацията започна да се променя през 1999-2000 г., когато ЕС започна да се очертава като основен участник в региона и Западните Балкани бяха официално признати за единен регион. В този период сигурността на региона също беше обвързана със сигурността на останалата част от Европа. Преди това международната общност се опита да стабилизира

подкомплекса, като принуди и накара членовете му да установят взаимни взаимодействия за сигурност, които често се разглеждат под режим на сигурност.

С конфликта в Косово сраженията се върнаха в Западните Балкани след кратка пауза. Конфликтът е крайъгълен камък в развитието на сигурността на региона. Вместо да изпрати балканския подкомплекс в регионален конфликт, той даде възможност на единиците в региона да се присъединят към ЕС (Европейската общност за сигурност), което се появи в резултат на смесица от външни и вътрешни влияния.

По отношение на външните влияния политиката за интеграция и разширяване на ЕС и НАТО имаше значителна роля. Преди кризата в Косово обикновено се приемаше, че регионът може да бъде стабилизирани с подкрепата на хуманитарна помощ заедно с някои външни проекти, предлагащи награди на регионалните играчи в различни области. Нарастващото насилие в Косово, което предизвика поредната операция на НАТО, разкри ограниченията на сегашните политики за Балканите и поиска те да бъдат преразгледани незабавно. Потокът от бежанци в съседните страни, предимно Албания и БЮРМ, постави огромна тежест върху техните икономики и, по отношение на Македония, подклажда етническите враждебни действия. Освен това регионалната икономика претърпя загуби поради щетите, понесени от Сърбия в резултат на кампанията на НАТО.

След като НАТО допринесе за прекратяването на войната в Косово, ЕС започна да играе по-активна роля в региона. ЕС стана по-симпатичен към идеята за разширяване, включваща всички балкански държави, не само България и Румъния, в своята сфера на влияние. Политиката на интеграция и разширяване е приета като инструмент за стабилност, помирение и защита на правата на човека. Трябва да се подчертае, че целите на ЕС не са били само хуманитарни, а опит да се предпази ЕС от нестабилността и насилието, произтичащи от Балканите.

Пактът за стабилност за Югоизточна Европа (ЮИЕ) беше първата фаза в интегрирането на балканския подкомплекс в европейската общност за сигурност. Процесът на Европейската комисия за стабилизиране и асоцииране (SAP), въведен през 1999 г. като допълнение към Пакта за стабилност. ЕС въвлече балканския подкомплекс в своята зона на въздействие и го превръща в част от

европейската общност за сигурност, като комбинира тези съвместни и регионални връзки.

С развитието на политическите инструменти на ЕС за Западните Балкани и намаляването на потенциала от вълнения в региона, ЕС взе в центъра на вниманието на проблемите на балканския подкомплекс. Въпреки това НАТО остава да играе ключова роля в региона чрез Партньорството за мир (ПзМ), Плана за действие за членство (МАР) и присъствието на своите войски на Балканите (напр. KFOR), но водещата му роля за стабилизиране на Западните Балкани и постави региона на пътя към мира и демокрацията. След стартирането на ПСП и разширяването на обещанието за членство до всички Западни Балкани на срещата на върха в Солун през 2003 г., ЕС пое тази функция. Не бива обаче да се пренебрегва значението на НАТО и Съединените щати за динамиката на сигурността на Западните Балкани. Тези участници бяха критични за прекратяването на насилието в региона. Техните усилия завършват с конфликтите в Босна и Косово.

3.5. Ролята на външните сили в промяната на ситуацията със сигурността на Западните Балкани

От 1991 г. вътрешните и външните влияния промениха ситуацията със сигурността на Западните Балкани. САЩ/НАТО и ЕС са водещи в промяната на моделите на регионална сигурност, с помощта на други външни участници като ООН, ОССЕ, Русия и Турция. Промяната от разкъсан от война регион към член на ЕС/европейската общност за сигурност беше осъществима чрез множество регионални усилия, движени предимно от външна страна, оформени като програми за изграждане на мира. Проекти като Регионалният подход, Пакта за стабилност и Процеса на стабилизиране и асоцииране бяха създадени, за да направят балканските държави част от евроатлантическия полюс и постепенно да ги интегрират. Поради геополитическото положение на Балканите, ЕС не само е пряко засегнат от проблемите, които могат да възникнат в този регион, но и като глобален актьор, ЕС носи отговорност за решаването на проблемите там. Тази лидерска роля обаче принадлежи на НАТО в средата на 90-те години, благодарение на отговорното му отношение към балканските кризи и физическия му отговор на тези кризи.

САЩ, които разглеждаха югославските конфликти като европейски проблем, бяха принудени да поемат водещата роля в международните усилия за прекратяване на конфликта и възстановяване на региона. Политическите инструменти на НАТО за Балканите, като ПЗМ, позволяват на алианса да запази значението си в региона. САЩ и НАТО насърчават добросъседските връзки между страните от ЮИЕ и внушават своите принципи в поведението на регионалните играчи. Въпреки това, поради някои причини, способността на САЩ и НАТО да доведат до промяна във взаимната зависимост на сигурността се счита за по-малко ефективна от тази на ЕС.

Освен това инструментите на НАТО или САЩ не са насочени или предназначени изрично за Западните Балкани като регион. Докато изразът "Западни Балкани" е продукт на терминологията на ЕС, той се отнася до група държави, които са неразривно свързани с мрежи от възможни или действителни конфликти. Освен това, тъй като регионът е географски и политически обвързан с ЕС, въздействието на Съединените щати върху Западните Балкани се смекчава от ролята им на извънрегионален актьор. ЕС би могъл да действа в региона както като глобална сила, така и като крайгълен камък на Европейския RSC, с който е свързан балканският подкомплекс. Съединените щати, от друга страна, могат да упражняват влияние върху региона като суперсила, способна да надхвърля границите и разстоянията, но въздействието им е ограничено поради местоположението им извън региона.

Въпреки това ЕС поема тази роля от НАТО от началото на 2000-те чрез споменатите по-горе стратегии и инструменти и е разработена за Балканите. Оттогава ЕС използва различни регионални и съвместни механизми, за да работи по пътя за интегриране на региона в европейската общност за сигурност.

ООН, ОССЕ, Русия и Турция оказаха влияние върху ситуацията със сигурността на Западните Балкани. Тяхното значение обаче не беше сравнимо с това на Съединените щати, НАТО или Европейския съюз. Поради тесните си връзки със Сърбия Русия се ангажира в постюгославските войни. Като исторически съюзник на Сърбия, тя придоби преговаряща позиция между Сърбия и останалия свят. Инициативата за помирение обаче не винаги беше успешна и често изглеждаше в противоречие с политиките, следвани от западните участници. Русия протестира срещу бомбардировките на НАТО срещу босненски сърби през

1994 и 1995 г., настоявайки за поддържане на мирните преговори и възрази срещу въздушните удари срещу бивша Югославия през 1999 г. Русия също обезпокои работата на контактната група от шест държави, която беше създадена, за да отговори към югославския въпрос. Когато конфликтът в Косово стана по-интензивен, той се опита да убеди другите членове на групата, че войната е предмет на сръбската вътрешна политика. Но инициативите на Русия не винаги са били разрушителни. Сърбия беше насърчена да изведе армиите си от Косово благодарение на посредничеството на Русия. Руските войски също участваха в Силите за изпълнение на НАТО (IFOR), които по-късно станаха SFOR, и в мироопазващите операции в Босна и Херцеговина и Косово. Като цяло Русия демонстрира, че е жизненоважна за сигурността на региона, но не винаги работи като сътрудник на други външни участници.

В крайна сметка историческите връзки на Турция с региона, които датират от Османската империя, я привлякоха в югославските конфликти. Неговото участие в конфликтите произтича най-вече от опасения за срив на регионалната стабилност и сигурност, което беше прието като заплаха за сигурността на Турция. Въпреки че подчертава ролята на постюгославския регион за регионалната сигурност, Турция се опита да запази ограниченото си участие в кризите. Турция допринесе за подобряване на ситуацията в региона, като участва в съвместни проекти, ръководени от САЩ, НАТО, ООН или Европейския съюз. Като пример могат да бъдат дадени подкрепата на турските военни действия на НАТО, членството в мироопазващите сили на ООН и сътрудничеството със САЩ при провеждането на военно обучение на въоръжените сили на Федерация Босна и Херцеговина.

Турция се опитва да установи отношения на сътрудничество с отделни държави в региона, като Албания и Северна Македония, в допълнение към други многостранни проекти. Докато връзката на Турция с регионалните участници беше от решаващо значение, на страната липсваше способността и желанието да бъде активна в сравнение с други участници. Значителният лимит, който Турция показва в Западните Балкани, може да се опише с ролята ѝ на изолатор, според RSCT. Въпреки усилията си да оспори този статут чрез инициативи в съседни региони, неуспехът на Турция да промени фундаментално регионалния баланс на силите показва, че тя остава изолатор.

Изводи

Фокусът на тази глава са Западните Балкани. Първо е определена географията на Западните Балкани. След това са изтъкнати причините и резултатите от югославските войни и други конфликти, които оказаха голямо влияние върху динамиката на сигурността на Балканите. Нестабилността и имиграционната вълна, създадена от тези войни, застрашиха сигурността на Европа. Следователно интеграцията на Западните Балкани в ЕС е много важен въпрос. За тази цел ЕС стартира различни регионални инициативи и засили сътрудничеството и взаимозависимостта между страните от Западните Балкани. Така икономиките на региона започват да се развиват и рискът от война намалява поради нарасналата взаимозависимост. В рамките на RSCТ беше разгледана променящата се структура на сигурността на региона. Оценява се промяната в отношенията в областта на сигурността в подкомплекса за регионална сигурност на Балканите, който показва „формиране на регионални конфликти“ от 1991 до 1995 г., и ролята на чуждите сили в това. ЕС въвлича балканския подкомплекс в своята зона на въздействие и го превръща в част от европейската общност за сигурност чрез комбиниране на съвместни и регионални инициативи. Тъй като политическите инструменти на ЕС за балканския подкомплекс намаляват вълненията в региона, НАТО все още играе ключова роля в региона чрез Партньорството за мир (ПЗМ), Плана за действие за членство (МАР) и присъствието на своите войски на Балканите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Балканският подкомплекс е географски, политически и икономически свързан с европейския RSC. Разположението на Балканския подкомплекс в Европа не винаги е било сигурно. Между 1991 - 1995 г. ЕС и други външни сили се колебаеха да участват в разкъсания от война регион и се опитваха да изготвят стратегии за ограничаване. Балканският подкомплекс показва пример за формиране на регионални конфликти през това време. Мрежите, които свързваха страните от Западните Балкани, също са отговорни за приближаването на региона до ЕС, тъй като излагаха ЕС на различни международни опасения, включително организираната престъпност и бежанските потоци. По отношение на нарастващите

връзки на Западните Балкани с ЕС, САЩ и НАТО прекратиха политиката на съдържане през 1995 г., когато се намесиха, за да сложат край на конфликта в Босна. За да стабилизира региона, ЕС нямаше нито механизми, нито ефективна политика за сигурност, нито военна сила, нито единство между влиятелните си членове. Трябва да се отбележи, че средата на стабилност, която се появи след интервенциите на НАТО в Босна и Херцеговина и Косово, даде възможност за създаване на перспектива за членство в НАТО и ЕС за страните от региона.

ЕС използва инструмента за разширяване, за да привлече балканските страни към своята сфера на влияние и разработи стратегия за обусловеност, за да подготви страните за това. Освен това ЕС използва предимно елементи на меката сила в подкомплекса за регионална сигурност на Балканите. С нарушаването на регионалния подход, ЕС разработи по-всеобхватна стратегия, Пакта за стабилност с международни организации, както и държави като САЩ, Русия и Канада за Западните Балкани. ЕС инициира процеса на стабилизиране и асоцииране в допълнение към Пакта за стабилност, за да подготви страните от Западните Балкани за кандидатурата в ЕС. Освен това механизмът за условност е използван като ливъридж.

RSCT изследва динамиката на сигурността на регионите с отрицателни и положителни модели на зависимост, което е значително предимство. Дисертацията използва класификацията на регионите на RSCT в регионални конфликтни формирания, режими на сигурност и общности за сигурност за изследване на Балканите. Това поставя регионите в континуум на взаимозависимост, вариращ от вражда до приятелство или неутрална позиция. Освен това поведението на региона може да варира между различните полюси поради влиянието на външни сили. Тази теза доказва, че Балканите са претърпели значителна промяна през последните три десетилетия, от регион с център на конфликти към по-мирен и сигурен регион на прага на присъединяване към Европейския съюз. Външни участници подпомогнаха и подкрепиха този преход в значителна степен.

Въпреки че членството на Западните Балкани в ЕС все още не е завършено, трансформацията, в която са влезли с тази цел, допринесе Балканите да станат по-безопасно място. Освен това взаимната зависимост между балканските страни в областта на сигурността от 1991 г. се е увеличила. С влиянието на чужди сили

ситуацията със сигурността на Балканите се превърна от негативна в положителна и Балканите бяха по -стабилно и безопасно място след разпадането на Източния блок. Въпреки това, ако ентузиазмът за присъединяване към ЕС приключи в Западните Балкани, е възможно средата за стабилност, осигурена в региона през последните години, да бъде загубена и може би отново да се върне към конфликтния процес.

IV. ПРИНОСИ

1. Броят на изследванията, направени върху подкомплекса за регионална сигурност на Балканите, е ограничен. Тази дисертация допринася за запълването на подобна празнота.
2. Подобрена е дефиницията на Балканския регионален подкомплекс за сигурност, използвайки нови данни.
3. Бяха проверени и апробирани практическата приложимост и логическа последователност на RSCT и доказана възможността за актуализираното му използване на Балканите.
4. Предложен е подобрен подход за сигурността на Балканите.
5. Тази дисертация може да даде някои насоки за по-нататъшни изследвания, свързани с Балканския регионален подкомплекс за сигурност.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИЯТА

1. XIV. Поредица от международни балкански и блискоизточни конгреси по социални науки, Пловдив, България, 27-27 септември 2020 г.

2. Хасан Онур Демир, „Политиката на разширяване на ЕС като инструмент за мека сила“, SADAB 8th International Online Conference on Social and Behavioral Sciences, Tuzla, Босна и Херцеговина, 22-24 април, 2021.

3. Хасан Онур Демир, „Сигурност в Западните Балкани от гледна точка на теорията за демократичния мир“, SADAB 8th International Online Conference on Social and Behavioral Sciences, Тузла, Босна и Херцеговина, 22-24 април, 2021 г.